

УДК 322.122

*О. Є. Денисов,
докторант, Університет економіки та права «КРОК», м. Київ*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*О. Е. Denysov,
doctoral, "KROK" University, Kiev*

MAIN DEVELOPMENTS OF COMPETITION OF THE FIELD UNDER GLOBALIZATION

Складова конкурентоспроможності галузі формується із застосуванням комплексного та функціонального наукових підходів та визначає сутність категорії конкурентоспроможності галузі як раціонального використання наявних та залучених ресурсів, використання сучасних методів та технологій управління розвитком, підвищення рівня виробничо-технологічної бази за рахунок активного розвитку та промислового впровадження інновацій та загального підвищення рівня освіти, науки, та ресурсів управлінського менеджменту в країні, що визначає перехід від ресурсоемкості галузей до їх наукоємкості.

The component of the industry's competitiveness is formed with the use of integrated and functional scientific approaches and defines the essence of the category of competitiveness of the industry as a rational use of available and borrowed resources, the use of modern methods and technologies for development management, the increase of the level of production and technology base through the active development and industrial introduction of innovations and overall increase in level of education, science, and resources of managerial management in a country that determines a transition from the resource-intensive industries to science-intensive.

Ключові слова: економічна безпека, галузь, механізм, глобалізація, конкурентоспроможність.

Keywords: economic security, industry, mechanism, globalization, competitiveness.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
Напрями формування конкурентоспроможності галузі можна визначити як напрями завдяки яким здійснюється взаємодія та найбільш ефективно використання факторів \ зовнішнього середовища із внутрішніми потенційним можливостями та стратегічними інтересами галузі та їх підприємств. Основними напрямками складової підвищення рівня конкурентоспроможності галузі є науково-дослідний, освітній, інноваційний, напрямок; організаційний напрямок; управлінський напрямок, що включає управління розвитком та виробничо-технологічний напрямок.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних галузей сьогодні можливе за умови забезпечення однакових можливостей конкуренції із іноземними виробниками на внутрішньому ринку та

отримання конкурентних переваг, що дозволить сформувати достатній рівень конкурентоспроможності галузі для конкуренції на зовнішньому ринку. За сучасним формулюваннями поняття конкурентоспроможності визначають як здатність компаній та галузей забезпечувати порівняно високий рівень доходів залишаючись при цьому відкритими для міжнародної конкуренції

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У широкому спектрі конкурентоспроможність національної економіки визначається як здатність країни забезпечувати збалансованість своїх зовнішніх пропорцій само відтворенням поліпшенням своїх зовнішніх економічних зв'язків. Так Дж. Сакс та М. Портер звертали особливу увагу, що основним чинниками конкурентоспроможності є наявність у країні здорового внутрішнього ринку, ефективне використання внутрішніх ресурсів країни праці та капіталу, що в першу чергу залежить від технологій та методів управління підприємства та технологічним процесами та наявність виробничого науково-технічного потенціалу необхідного для стабільного економічного зростання.[1]

Науково-дослідний, освітній, інноваційний напрямок пов'язаний із станом інноваційного науково-технічного розвитку країни, рівнем професійної освіти в Україні, рівнем створення та розвитку технологій, обсягами та вагою проведених фундаментальних, прикладних наукових досліджень та науково дослідних робіт, створенням вагомих для світу інновацій та їх провадженням у виробничий процес, комерціалізацію інновацій, рівнем трансферу інновацій за межі країни та ін..

У інноваційній сфері пріоритетними для науково-дослідної роботи та консолідації зусиль науково-дослідних організацій та галузей є завдання, що визначені у Законі України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» на 2011-2021 роки:

- освоєння нових інноваційних технологій видобутку та транспортування енергії, освоєння альтернативних нових джерел енергії та впровадження ресурсозберігаючих енергоефективних технологій;
- розвиток та освоєння технологій транспортних систем авіа та суднобудування,
- освоєння нових технологій із виробництва матеріалів, із застосуванням нанотехнологій;
- технологічне оновлення та подальший розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій, обладнання в медицині, фармацевтиці;
- поширення в країні та широке застосування технологій чистого екологічного виробництва;
- подальший активний розвиток комп'ютеризації, робототехніки, інформаційних, комунікаційних, мереж.

Цілі статті. Метою даної статті є дослідження існуючих напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі в умовах глобалізації та вироблення нового підходу для його подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до цих завдань необхідним є визначення окремих галузевих стратегічних завдань із відповідних напрямів:

- прийняття та реалізація стратегії інноваційного розвитку галузей.
- Підтримка та розвиток галузевих науково-дослідних інститутів та проведення галузевих спеціалізованих фундаментальних, прикладних дослідно та науково-дослідних робіт.
- Розвиток наукового інноваційного співробітництва між підприємствами галузі та спільна розробка реалізація інноваційно-інвестиційних проектів.
- Посилення процесу дифузії інновацій, особливо технологічних, в межах галузі.
- Активне залучення технологій із інших галузей та країни із метою оптимізації та приведення до світових норм вітчизняних виробничих, управлінських, процесів тощо.
- Наявність та впровадження державних програм розвитку механізмів венчурного фінансування та залучення інноваційно-інвестиційний процес внутрішніх інвестиційних ресурсів.

У сфері освіти необхідним є підготовка фахівців потрібних для галузей спеціальностей, як робочих так і інженерних, технологічних, управлінських кадрів; підвищення загального рівня середньої та спеціальної освіти, рівня та якості освіти; приведення вітчизняної освіти та освітнього процесу у відповідності до існуючих світових та європейських стандартів; активна інтеграції наших фахівців у світову наукову спільноту та можливість залучення іноземних фахівців в інноваційно-освітню сферу.

Важливими є систематизація та активізація обміну технологіями, дослідженнями учать у спільних із іноземними фахівцями науково-дослідних проектах. Підвищення рівня вітчизняної науки та її інтеграція у виробничу сферу, активна та своєчасна комерціалізація інновацій.

Суб'єктами забезпечення економічної безпеки цього напрямку є органи державної законодавчо та виконавчої влади, науково-дослідні установи та організації, галузеутворюючі підприємства, бізнес-асоціації та галузеві спілки.

Організаційний напрямок в забезпеченні економічної безпеки галузі визначає завдання із забезпечення економічної безпеки галузей та підприємств, що їх утворюють та державного регулювання процесу інтеграції вітчизняної економіки та участі у міжнародних організаціях.

Основними завданнями цього напрямку є:

- Налагодження тісної системної співпраці між підприємствами галузей та їх об'єднаннями у спілки, асоціації, що дозволить структурувати галузь, об'єднати інформаційні кадрові та фінансові ресурси, та забезпечити процес взаємодії між підприємствами галузі в забезпеченні економічної безпеки та вирішенні інших проблем що потребують об'єднання зусиль для досягнення спільної мети: проведення спільним

зусиллями наукових досліджень, створення та впровадження інноваційних процесів, продуктів, створення та використання баз даних із інформаційно-аналітичного забезпечення підприємств галузі, створення бази та або підтримці програм підготовки необхідних для галузі кваліфікованих кадрів та інших проектів, що дозволить підвищити рівень кооперації, взаємодії між підприємствами галузі, підвищити технічно-технологічний рівень виробництва та значно заощадити всі види ресурсів та надасть можливість спільними зусиллями вийти та закріпитися на зовнішніх економічних ринках.

- Створення економічних альянсів в середині галузі та із супутніми галузями із метою подальшої вертикальної та горизонтальної економічної інтеграції.

- Створення виробництв повного циклу від видобутку сировини до реалізації продукції через власні (спільні торгові мережі), як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому ринку, просування процесів кластеризації економіки країни, що дозволить підвищити рівень конкурентоздатності продукції вітчизняних галузей вивести та закріпити їх на зовнішніх ринках і таким чином підвищити їх стабільність та прибутковість відповідно підвищити рівень їх економічної безпеки.

- Опрацювання зусиллями груп представників підприємств галузей спільної концепції та стратегії забезпечення економічної безпеки галузі, об'єднання зусиль підприємств галузі на її мезорівні в забезпеченні економічної безпеки галузі.

Формування спільного управлінського органу: Ради із забезпечення економічної безпеки галузі, що буде здійснювати безпосереднє управління механізмом забезпечення економічної безпеки галузі на мезорівні та взаємодіяти із зовнішніми суб'єктами забезпечення економічної безпеки як не державними так і державними. Даний підрозділ може функціонувати як служба департамент при спілці підприємств певної галузі, до нього мають бути залучені кращі фахівці із економічної безпеки за необхідними напрямками відповідно до структури даного департаменту.

Необхідним завданням є формування механізму забезпечення економічної безпеки галузі, функціонування його дозволить здійснити захист підприємств галузі від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Ефективне функціонування механізму забезпечення економічної безпеки галузі дозволить реалізувати комплекс дій по захисту спільних економічних інтересів.

Організаційний напрям в той же час передбачає активізацію роботи із забезпечення економічної безпеки галузі на її мега рівні (рівні держави) та на мікрорівні як організацію роботи Служби із економічної безпеки кожного окремого підприємства галузі, та взаємодія цих служб для вирішення спільних проблем та протидії зовнішнім загрозам на мегарівні - рівні галузі, що дозволить реалізувати принцип багаторівневості системи захисту в забезпеченні економічної безпеки підприємств галузі.

Управління розвитком в забезпеченні економічної безпеки галузі передбачає реалізацію стратегічних завдань довгострокового перспективного планування та розробку та реалізацію різних за масштабами проектів, що спрямовані на оптимізацію системи управління підприємствами галузі, перейняття та застосування кращого світового досвіду та технологій управління виробництвами, підприємствами системами та підсистемами (такими як забезпечення економічної безпеки).

Управлінський напрям передбачає реалізацію широкого кола завдань а саме планування, розробку та впровадження інноваційно-інвестиційних проектів розвитку, впровадження комплексу дій із створення та впровадження у виробництво технологічних та процесних інновацій та підвищення техніко технологічного рівня підприємств, із метою забезпечення його ефективного розвитку. Розробка та реалізація проектів дає можливість для радикального розв'язання технічних, технологічних проблем підприємств галузі: підвищення рівня конкурентоспроможності їх продукції, підняття технічного технологічного рівня продукції та процесів її виробництва, водночас, під час розробки та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на підприємства галузі діють дестабілізуючі чинники зовнішнього та внутрішнього середовища пов'язані як із дією конкурентного ринку так і із змінами, що відбуваються в системі підприємства. Відповідно управління проектом як процесом є управлінням кадровими, матеріальними та фінансовими ресурсами, що дозволяє забезпечити досягнення запланованих результатів на основі узгодження інтересів і ефективного координування взаємодії учасників в ефективній реалізації проекту. Розробка та реалізація інноваційно-інвестиційних проектів призводить не тільки до реалізованих покращень окремих продуктів, вона призводить до докорінних змін продукту та технології його виробництва, що дозволить вивести підприємства галузі на новий рівень їх конкурентоспроможності.

Одним із базових формуючих напрямів управління розвитком в забезпеченні економічної безпеки галузі є напрямок розбудови бізнес-процесів управління системою підприємства та підсистемами його функціонування такими як забезпечення економічної безпеки. Структура управління розвитком, структура управління економічною безпекою підприємства та галузі формується на основі бізнес процесів - як структурованої послідовності дій по виконанню певного виду діяльності на всіх етапах життєвого циклу предмету діяльності, тобто є замкнутим процесом. Для розбудови бізнес-процесів на підприємствах галузей застосовується методологія IDEF-0 що є базовим у групі стандартів, що будують процеси у вигляді функціональних блоків із вхідними та вихідними потоками. Управління процесами визначає цільову функцію управління системами та підсистемами, базові функції та додаткові допоміжні функції. Дерево функцій системи економічної безпеки підприємств галузі є декомпозицією функцій системи та формується із метою детального дослідження секціональних можливостей системи та аналізу сукупності функцій, що розробляються та реалізуються на різних рівнях даної системи, функціональним модулями системи.

Функціонально-структурне моделювання систем є ефективним сучасним інструментом управління. Детальна композиція дерева функцій дозволяє точно визначити самі функції, бюджет, необхідні для реалізації функцій матеріальні, інформаційні, кадрові ресурси, відповідальних за виконання, нормативну правову базу для забезпечення кожної функції та вхідну та вихідну інформацію для її моніторингу та контролю. Застосування даного методу дозволяє розробити структуру системи управління підприємством та економічною безпекою підприємств галузі з чітким розподілом функцій, виконавців, відповідальних. Визначити конкретні механізми впровадження та оптимізувати процеси управління та покращити контроль його виконання. [2]

Розробка та впровадження на підприємствах галузі TQM філософії, системи загального управління якістю, включає не тільки підвищення якості кінцевого продукту але підвищення якості, перебудову всього процесу виробництва. TQM передбачає паралельне та безперервне вдосконалення трьох основних складових: якості продукції; якості організації процесів: логістики, виробництва, управління, збуту продукції; та якості роботи та рівня кваліфікації персоналу, що дає можливість досягнути вищого рівня та ефективності розвитку підприємств галузі та значно підвищить рівень її конкурентоспроможності.

Відповідно до даної методики якість визначається такими категоріями як рівень реалізації очікування споживачів ринку, темп зростання фінансових показників підприємств галузі та підвищення мотивації та задоволення працівників підприємств галузі своєю роботою. TQM включає два основні безперервно діючі механізми: контроль якості та підвищення якості. В основі цієї системи лежать ряд фундаментальних принципів побудованих із використанням системного та структурного підходу, дотримання яких вибудовує всю структуру безперервного покращення розвитку підприємств галузі.

Відповідно до завдання забезпечення економічної безпеки галузі застосування підприємствами галузі даної методики дозволить: підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств галузі, стимулювати процес євроінтеграції підприємств галузі до світового співтовариства працюючи підвищуючи техніко-технологічний рівень розвитку підприємств, стабілізувати фінансово-економічні показники діяльності підприємств галузі тоб-то наявність фінансових ресурсів для розвитку, зменшити відтік кваліфікованих кадрових ресурсів за межі країни та її галузей.

Із метою підвищення рівня конкурентоспроможності продукції та підприємств галузей доцільним є впровадження виробничими підприємствами галузей кращих європейських методів управління : методу Шість сигм (анг. Six sigma) як одного із методів управління процесами, заснованого на проведенні статистичної оцінки даних процесів, систематичному пошуку та розробці мір по підвищенню відсотку виходу якісної продукції та мінімізації браку та послідовному впровадженні процесу покращення якості вибірки продукції. Даний метод впроваджено компанію «Моторола» та має багата послідовників у світі. В його основі лежить методологія управління процесами DMAIC – що складається із послідовного виконання групи процесів: визначення та постановки завдання аналізу, виміру процесу та його поточного виконання, аналізі дефектів та визнання причин їх виникнення, покращення процесів внаслідок зменшення дефектів та контролю подальшого виконання процесів. Тобто контроль якості лежить не в площині контролю якості виробленого продукту а в площині конторі якості процесів її виробництва. Даний метод активно використовується як один із статистичних методів аналізу на виробництві при впровадженні стандартів якості ISO та на основі якого розроблено окремий стандарт ISO 13053:2011.[3]

Застосування даного методу в управлінні підприємствами галузі спроможне значно підвищити рівень конкурентоспроможності продукції та виробничого процесу оскільки суть методу полягає в зведенні відсотку браку продукції до 6 сигм, що означають 3,4 відсотків дефекту на 1 мільйон операцій, тобто 99,99966% процесів, що протікатимуть на підприємствах галузі без дефектів.[4]

Провідним сьогодні у світі та доцільним для впровадження вітчизняними підприємствами галузей є Управління ефективністю організації (CPM, BPM, EPM) як комплекс управлінських процесів (планування, організації, виконання контролю та аналізі, що дозволяють визначити стратегічну мету, оцінювати та управляти діяльністю досягнення поставленої мети, за умов найбільш оптимального використання наявних фінансових, кадрових, матеріальних та інших ресурсів. Управління ефективністю охоплює спектр завдань із стратегічного, тактичного та оперативного управління підприємством із застосуванням сучасних наукових управлінських технологій: моделювання стратегії, карти сбалансованих показників, процесно-орієнтованого планування, функціонально-вартісного аналізу, бюджетування, бізнес-моделювання, консолідовану управлінська звітність та аналіз, моніторинг ключових показників діяльності. Застосування даної методології в управлінні розвитком підприємств галузі та забезпечення їх економічної безпеки дозволяє побудувати процеси управління всіма підсистемами в межах підприємств та галузі та управляти ними використовуючи рівні управління згори – вниз та знизу – вгору, використовуючи моделювання стратегії та комунікацій, процесно-орієнтоване планування, бюджетування, карти збалансованих показників, що дозволяє планувати та здійснювати контроль за реалізацією поставлених завдань та отримувати зворотній зв'язок в системі управління. [5]

Під напрямком управління ефективністю є впровадження на підприємствах галузі Концепції управління ефективністю (Value –Based Management) як управління спрямованого на створення вартості - концепція управління підприємством спрямована на якісне покращення стратегічних та оперативних рішень на всіх рівнях за рахунок концентрації зусиль відповідальних осіб на ключових етапах створення вартості. Із певного переліку альтернативних цільових функцій в рамках концепції VBM визначається

максимізація вартості підприємства. Застосування даного методу дозволяє підвищити рівень безпеки підприємств галузі при здійсненні ними інноваційно-інвестиційних проектів оскільки дозволяє визначити найбільш оптимальні із портфелю проектів, що не тільки вирішують короточасні ринкові завдання але й значно підвищують вартість компанії, а відповідно забезпечують її стабільність та високий рівень її економічної безпеки. [6]

Суб'єктами забезпечення безпеки даного напрямку є галузеутворюючі підприємства, бізнес-асоціації та галузеві спілки, підприємства недержавного сектору безпеки, консалтингові, реінжинірингові структури.

Виробничо-технологічний напрямок в забезпеченні економічної безпеки галузі формує базова основа галузі – виробництво, що включає саму виробничу базу із відповідним обладнанням, технічну складову та технологію виготовлення продукції - технологічну складову. Саме вони визначають стан, подальші перспективи розвитку галузі та відповідно як результат її економічну безпеку. Якісне інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво та нормативно-правове забезпечення є майже виключно під дією державного управління, залежить від державної політики та включає не тільки економічні але й політичні та соціальні аспекти та виробничо-технологічний напрямок, що теж має вплив державного регулювання та в перше чергу залежить від стратегії економічного розвитку кожного окремого підприємства та галузі на мікрорівні підприємства та мезорівні галузі.

Виробничо-технологічний напрямок в забезпеченні економічної безпеки галузі в першу чергу пов'язаний із удосконалення та розвитком техніко-технологічної бази виробництва - як сукупності активних елементів виробництва, що визначають технологічний спосіб одержання продукції, із застосуванням техніки, устаткування організованих у технологічні системи виробничих підрозділів та виробничу систему всього підприємства.

Основним складовими виробничо-технологічного напрямку в забезпеченні економічної безпеки галузі є:

- Модернізація виробничих потужностей, приведення їх у відповідність із сучасним техніко-технологічним рівнем розвитку аналогічних галузей у провідних країнах світу.

- Розвиток виробництва, активізація процесів концентрації виробничих потужностей в межах окремих підприємств та груп підприємств, спеціалізація підприємств та галузей на виробництві певних елементів продукції та подальша кооперація підприємств галузей в реалізації виробничого процесу та при реалізації продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

- Впровадження сучасних виробничих, технологічних, енергозберігаючих, управлінських, маркетингових технологій та технологій управління ними на сучасному рівні.

- Розвиток технологічних процесів на виробництві: операцій із видобутку, обробки, переміщення, складування та контролю виробничого процесу, сукупності способів обробки сировини та виготовлення продукції, технологічної документації.

- Розвиток технічної складової підприємств галузей а саме енергетичної бази, виробничих машин, устаткування, транспортних засобів, технічної бази інформаційних процесів.

- Підвищення наукоємності технологічного процесу, автоматизація виробництва та виробничих систем.

- Переоснащення та розвиток виробничо-технічної бази: модернізація, переоснащення, реконструкція, розширення, створення нових виробництв.

- Підвищення рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняних галузей на внутрішньому ринку.

- Підвищення рівня конкурентоспроможності продукції до рівня необхідного для реалізації продукції на зовнішньому ринку.

- Створення системи стимулювання мотивації для розвитку вітчизняних галузей та виробництва якісної та безпечної конкурентоспроможності продукції.

- Забезпечення належного рівня охорони праці на виробництві.

- Дотримання технологічного процесу його безпеки, підвищення якості та безпеки продукції підприємств галузі.

Важливою складовою в забезпеченні економічної безпеки виробничо-технологічного напрямку є забезпеченість виробництва необхідними для цього матеріальними ресурсами, енергетичним ресурсами, кадровими ресурсами. Відповідно до цього основними завданнями цього напрямку є:

- Забезпечення безпеки в роботі із постачальниками, надійності постачальників сировини, матеріалів, ресурсів, забезпечення безпеки процесу відбору постачальників та нормативно-правовий супровід такої співпраці. Диференціація джерел постачання матеріалів та сировини, формування на підприємствах галузі необхідного страхового запасу матеріалів сировини та комплектуючих.

- Формування кластеру в межах галузі із певною спеціалізацією постачальників та формування надійних взаємозв'язків.

- Забезпечення кадрами підприємств галузі формування кадрового резерву, навчання кадрів, створення програм із стимулювання та мотивації персоналу, щоб зменшити її відтік із галузі та із країни. Забезпечення виробничої, управлінської, маркетингової діяльності достатнім об'ємом кадрів.

- Забезпечення виробничих потужностей галузі необхідним об'ємом енергоресурсів, диференціація джерел постачання енергоресурсів, впровадження енергозберігаючих технологій.

Основними суб'єктами виробничо-технологічного напрямку в забезпеченні економічної безпеки галузі виступають галузеутворюючі підприємства, бізнес-асоціації, галузеві спілки, підприємств недержавного сектора безпеки, громада

Висновки. Відповідно до вище зазначеного можна зробити висновок, що підвищення рівня конкурентоспроможності галузі потребує комплексного застосування даних напрямків, що створюють базову основу підґрунтя для розвитку галузі та підвищення рівня конкурентоспроможності галузі та її економічної безпеки.

Список використаної літератури.

1. Губський Б. В. Економічна безпека: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення : Монографія / Б. В. Губський. – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 122 с.
2. Зянько, В. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив [Текст] / В. Зянько // Економіка України. – 2006. - №2. – С.84-89.
3. Мартиненко В. В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки / В. В. Мартиненко. // Економічний простір. – 2015. – №93. – С. 131–140.
4. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. — К.: Лібра, 1999. — 462 с.
5. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В. В. Третяк, Т. М. Гордієнко. // Економіка та держава. – 2010. – №1. – С. 6–8.
6. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.

References.

1. Hubs'kyj, B. V. (2001), *Ekonomichna bezpeka: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia* [Economic security: measurement methodology, status and strategy], Ukrarkhbudinform, Kiev, Ukraine.
2. Zian'ko, V. (2006), “Globalization and innovation process: their interplay”, *Ekonomika Ukrainy*, no. 2, pp.84-89.
3. Martynenko V. V. (2015), “Theoretical and methodological basis for assessing the economic security of the national economy”, *Ekonomichnyj prostir*, no. 93, pp. 131–140.
4. Muntiiian, V.I. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [Economic security of Ukraine], Lybra, Kiev, Ukraine.
5. Tretiak, V.V. (2010), “Economic security: the nature and forming conditions”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, – pp.6-8.
6. Shlemko V. T. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist' i napriamky zabezpechennia: Monohrafiia* [The economic security of Ukraine: the nature and ways of implementation: Monograph], NISD, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2018 р.